

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Svmma, Sive Avrea Armilla Bartholomæi Fvmi Placentini,
ordinis Prædicatorum, ac hæreticæ prauitatis Inquisitoris**

Fumo, Bartolomeo

Antverpiae, 1570

Restitvtio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30427

3 CLERICVS nō residēs in suo beneficio, nec implēs in eo officia sua, tenetur restituere perceptos fructus, si malē consumit, & nō est in necessitate cōstitutus, intellige, si habet bona, quę non sint ecclesię. Secus si vt pauper recipit, vel non malē consumit, nisi cōdemnetur. c. quia nonnulli. de cle. nō re. Vide sup. Beneficiū, §. 68. & 69.

4 CAUSA legitimā non residendi quę sunt, & cetera vide supra. Beneficiū, §. 60. vsque ad 64. quas ponit Sil. ver. residentia. q. 7. & sunt quatuor: videlicet, absentia pro negotio ecclesię, seruire Papę, legato, vel episcopo, studii Theologię, & infirmitas: vide ibi. & ver. beneficium. supra.

RESTITVTIO.

RESTITVTIO quędā est in integrum, qua prior status totaliter innouatur, de qua est rubrica in decretali, & de hac non est differendum a nobis. Alia est per quam satisfit pro re ablata, vel damno, vel interesse, vel iniuria, vel infamia, in qua restitutione attenditur æqualitas iustitię, secundū recompensationem rei ad rem, quod pertinet ad iustitiā cōmutatiuam, & est necessariā: quia sicut accipere alienum est mortale, ita tenere inuito domino. At quia doct. impleuere charitas de hac materia, ideo breuius quā poterō me expediam. Et quia Caieta. in summa pulchro ordine hanc materiam perstrinxit, ideo conabor mentē eius breuiter sequi. Pro memoria igitur sunt hi duo versus: Quis, cui, quod, quātum, vel vbi, quo tempore, quōue Ordine, siue modo, te rogo mente notes. De hac materia vide Th. secunda secundę. q. 62. & Sco. 4. d. 15. Rich. Pet. de pa. & Arch. Flor. Dicamus ergo ordinatē de huiusmodi restitutione.

2 NOT. quod dum fit mentio de restitutione rei alienę acceptę, intelligitur de acceptatione iniustā, & non iustā, vt est acceptio ex mutuo, vel deposito, & huiusmodi. Iniusta autem dicitur, quando est ex rapina, furto, vsura, vel huiusmodi, vel si inferatur iniuste damnum in fama, membris, rebus,

& ceteris, de quibus intelligitur restitutio, quę secundum iustitiā ordinā omnino est fienda.

3 QVIS ergo tenetur restituere? Dic quicumq; fuit causa iniustę acceptationis, ita quod si multi fuerūt causę, omnes tenentur: vnde nouem modi cauſandi iniustam acceptationem reperitur sine eo qui accipit. Primus est, qui per se exequitur iniustam acceptationē, siue faciat hoc motu proprio, siue alieno, siue pro proprio lucro, siue pro alieno: vt minister, vsurarij dans ad vsuram pro domino, & vulnerans aliquem iniuste ex domini sui mandato, hi tenentur restituere, & satisfacere nec obstat quod si ipse non fecisset, ab alio fuisset factum. Caiet. in summa dicit, quod talis minister vsurarij tenetur secundum veritatem iustitię restituere, magis tamen vsurarius. Dicit tamen quod ex eo, quod non exerceat hoc ad propriam, sed aliorum vilitatem, videtur ex quadam humanitate excusari, non autem secundum veritatem, licet Pet. de pal. & Veruer. dicant, quod excusantur, & non tenentur, si sine illis ministris etiam vsurarius hoc fecisset. Sed primum videtur melius, infra, vsuras. §. 14. ideo opinio Caietan. amplexari debet magis, quia vetior.

4 SECVNDVS est iubens actionē iniustā. Est enim principalis causa mouēs, ideo restituere tenetur. qñ scilicet ex sua iussioe secuta est actio, vel ratū habuit factū suo nomine, maxime quando ex hoc difficilius potest reuocari.

5 TERTIVS est consulens efficaciter, ita q. ex cōsilio tali mouetur quis ad perpetrādū actionem iniustam, & effectualiter sequatur, tenetur ad restitutionem, secus si non sequitur effectus, licet mortaliter peccauerit.

6 QVARTVS, est consentiens taliter, q. siue tali consensu nō sequeretur effectus. Tunc enim dicitur esse cum causa, ideo tenetur. Secus si non sequitur ex tali consensu, sed sine eo fuisset secutus, non tenetur, licet mortaliter peccauerit consentiendo ei, quod erat mortale, si factum fuisset.

7 **Q V I N T V S**, est laudator, vt quando ex laudatione, & adulatione, ranciam excusat, vel cum causa sequitur effectus, tenetur adulator restituere: secus si ex hoc non sequitur, quanquam mortaliter peccauerit: quia quod erat mortale, laudabit, & quantum in se fuit, causam damni attulit, & operam rei illicitæ dabit.

8 **S E X T V S**, est receptor taliū. Est enim causa maleficij, præbendo eis securitatem, & custodiam prædæ, ex quibus fures animosiūs & securiūs furantur, ideo restituere tenetur. Si autem reciperet tales non ad furandum, sed quia sunt amici, vel peregrini, vel alia de causa, non teneretur de furto, quia non fuit in dolo, neque ad hoc eos recepit.

9 **S E P T I M V S**, est mediator, vel associando, vel aliter participando in crimine quomocunque, & in causa iniuste acceptationis, sine qua non facta fuisset: & tenetur restituere. Sufficiens enim furti causa exiit, ideo satisfacere debet.

10 **O C T A V V S**, est murus, id est, qui potest, & debet loqui manifestando, cõsulendo, mandando, reprehendendo, & huiusmodi, & non facit, talis tenetur restituere, quia est causa indirecte: secus si potuit, sed nõ tenebatur loqui, quia non incumbat ei ex officio talem arguere, vel prohibere, & huiusmodi, ideo non tenebitur.

11 **N O N V S**, non obstitans, id est, nõ impediens actionem iniustam, quã potest, & debet impedire, sicut domini temporales, quibus ex officio incumbit tueri iustitiam, si nou faciunt, restituere tenentur: secus quando non possunt, vel non tenentur, quia eis non incumbit. Vt multi nobiles, quibus non incumbit iustitiam defendere.

12 **D E C I M V S**, non manifestans inuasorem male actionis, antequam, vel postquam potest, & tenetur manifestare, tunc enim nõ manifestans est causa indirecte, ideo restituere tenetur, sicut testis in iudicio vocatus, & omnis cui incumbit ex officio manifestare damna, vt sunt custodes agrorum, vinearum,

& huiusmodi. Et nõ, quod in histeribus casibus, in quibus dictum est, quod illi tantum tenentur, qui possunt, & debent, intelligitur nõ solum de his, qui bus ex officio incumbit generaliter, sed in articulo necessitatis intelligitur de omnibus, qui in illo casu possunt sine suo damno & periculo arguere, obfistere, manifestare, vel alias impedire: quãdo aliter non potest illi iniuste actioni obuiari, aliter non faciens tenetur restitutioni, quia est causa indirecte huius actionis.

13 **I T E M** nõ, quod quilibet supradictorũ, quando secuta est dānificatio, tenetur restituere totũ, quia fuit causa, vel causa totius effectus dānificationis. Si verò alij socij restituerent pro parte sua, vel ille qui rapuit, tunc nõ tenetur, qui causam damni dedit, vel si tenetur, hoc esset tantũ pro parte sua. Sufficit enim, quod satisfiat dānificatio. Et sic patet generalis regula, quod qui causam damni dedit, dānũ tenetur resarcire. c. ad leg. lul. de vi pu. l. si quis a se fundum.

14 **A L T A** regula: Quicumque habet rem alienam, tenetur eam restituere illi, cuius est, aliter inferri dānnum ipsi ex carentia rei suæ, siue habeat bona fide, siue non, quia res sua non est.

Quod si habuit rem alterius bona fide, vt quia emit equum a Titio credens esse Titij, qui tamen non erat, quẽ equũ non amplius habet, sed tantũ pretiũ eius, vel lucrũ, tenetur restituere id, in quo factus est locupletior ex tali re, & non plus, inueto vero domino. Vnde si mihi fuit donatus annulus a Socrate, qui illum furatus fuerat, & ego vendidi, teneor restituere pretium, quia eo factus sum locupletior: si autẽ eundem dedi bona fide, in nullo teneor, quia in nullo locupletior factus sum. Et si inuitatus ad cenam de te furata, & bona fide comedi, nec propter hoc minorẽ expensam feci in domo mea, ad nihil teneor, quia non sum locupletior factus propter hoc: si vero minus expendi, de illo, minori teneor restituere reperto vero domino, vel ad tantam summam

K 4 et sae

ei satisfacere, quia ex vsu rei alienæ in
eo factus sum locupletior.

¹⁵ **Q**uod si autem rem alienam mala fi-
de emit lucri cupiditate, tenetur resti-
tuere rem illam, si habet, vel æquiva-
lens, si non habet, & lucrum, quod ex
ea acquisiuit, nec potest pretiū, quod
exposuit, repetere, & si pereat, vel ab-
eo furtiuè auferatur, propter hoc à
restitutione non liberatur, quia ipse
furtum commisit contractando rem
alienam inuito domino, & fur sem-
per est in mora, ideo quocunque ca-
su veniente non liberatur à restitu-
tione. Si autem rem, quam scit esse
alienam, emit, non gratia lucri, sed ge-
rens fideliter negotium domini, ne
res pereat, potest à spoliato repetere,
quicquid pro ea expendit, & expen-
sas necessarias, quas in illa fecit, & ip-
se tenetur reddere rem domino cum
vtilitate, si qua est: quod si dominus
non inuenitur, dabit pauperibus id,
quod supra pretium & expensas re-
manebit. Si verò emit bona fide, &
post reperit esse alterius, restituere te-
netur, etiam nõ re habito pretio, quod
exposuit ab eo, cuius res est, habet ta-
men actionem cõtra venditionem rei
aliena.

¹⁶ **S**E C U N D O dicendū est cui fienda
est restitutio, & in primis sic distin-
gue: Aut restitutio fienda est ex sola
re aliena, quæ apud aliquem reperi-
tur, & sic communiter restitui debet
ei, cui debetur, qui dicitur dominus-
rei, siue sit dominus verus, siue dispen-
sator: vt sunt prælati ecclesiastici. Fal-
lit tamè in aliquibus casibus: vt quan-
do prælatus ecclesie bona dilapidat, &
si restituiam ei quod teneor, verisimili-
ter etiam hoc dilapidabit, experientia
teste, tunc non ei reddendū est, sed ec-
clesiæ, quæ est vera domina. Conuer-
tendum est enim id, quod restituendū
est in vtilitatem ecclesie, habito,
si fieri potest superioris cõsensu. Idem
sentias quotiescunque dominus rei,
cui debet fieri restitutio, nescitur, vel
ita remotus est, vel in tali loco, quod
ad ipsum non potest esse accessus ali-
quo modo, vel siue magno periculo,

aut scandalo, tunc debet restitui Chri-
sto omnium domino, dando pauperi-
bus. Ratio horum omnium naturalis
lex esse videtur.

¹⁷ **A**U T restitutio fienda est ex iniu-
sta acceptione, tunc enim vel ista ac-
ceptio iniusta ex datione prohibita pro-
uenit: vt cum ordinās recipit pecuniā,
quam leges prohibet recipi, vel iudex
pro falsa sententia, & huiusmodi, &
tunc in his casibus fienda est restituti-
o, sed non illi, qui cõtra prohibitio-
nem dedit, sed ecclesiæ, vel huiusmo-
di, in quorum iniuriam pecunia data
est, aut Christo omnium hæredi. Si
verò ex sola acceptione iniusta oritur
obligatio restitutionis, tunc debet re-
stitui damnificato, ita q̄ cõtrahat ista
duo simul, videlicet damnū, & iniu-
sta acceptio, & damnū sequatur ex ini-
iusta acceptione: vnde si furetur quis
depositum mercatori, licet damnū sit
duorū, scilicet mercatoris, & domini
pignoris: quia tamè damnū mercato-
ris sequitur ex iniusta acceptione, non
autem damnū domini pignoris, ideo
pignus restituendum est mercatori, &
non domino, cui tenetur mercator de
pignore reddēdo, cum ad ipsum per-
tineat custodire. In foro autē consci-
entiæ potest restitui pignus ipsi domino,
quando depositario ex hoc nõ imminet
damnū aliquod, videlicet iterum
restituendū, & quod fiat sine scandalo,
& sine alteri iniuria, & maxime quan-
do depositarius est suspectus, quod nõ
restituere ipsi domino, vel cum magna
difficultate, aut dispendio restituere, aut
quando tale quid fuit à fure, vel vsu-
tario acceptum, seruat tamen modo
dicto, maxime ne fur, vel alius iterum
cogatur restituere. Qui autem rem fu-
ratam furatur, sufficit quod restituat
illi, à quo accepit: potest etiam verò
domino restituere, si furi nõ imminet
periculum iterum restituendū, serua-
to modo prædicto: secundū Veruet.
& præcipue si credit quod res restitua
ta furi nunquam ad dominum reuert-
etur proptium.

¹⁸ Si persona, cui fienda esset resti-
tutio, est mortua, dabitur hæredibus,
qui

qui veniunt ex testamento, vel aliter: quod si ignoratur, facta debita inquisitione, & non inuenta, dabitur Christo. Si sit distans, & facilliter, & fideliter ad eam, mitti possit, cum res est magni valoris, debet ad ipsum dominum mitti proprijs expels, & cum proprio damno: quia ipse detinens semper fuit in mora, & in causa iniqua, quod dominus re sua non potuerit vii. Si autem non potest transmitti, & res est parui valoris, potest dari eius propinquis, si habet dominus rei, vel alicui canobio pauperi arbitrio boni viri, cum pacto, quod veniente domino rei restituatur, si tamen res est talis, qua seruari possit. Si autem esset vsurarius qui vsuras extorsisset ab aliquibus, qui postea recesserunt longe abeuntes secundum Panor. in c. cum tu. de vsu. tunc res debet mitti expensis illorum, qui de loco recesserunt: secus si vsurarius se absentauit: quia expensis vsurarij mittentur. Nota, quod non semper res debet restitui illi, cuius est, vel a quo quis accepit, videlicet quando est ei damnofo: vt si quis deposuit apud me ense, & in furiam versus repetit, non debeo restituere: quia sic esset ei damnofo. Idem credo posse dici, quando quis bona sua progide, vel cu mere tricibus, expedit in Christi iniuriam & fama propria, & si restitueret, quod apud me habeo de suo, similiter faceret, sed potest seruari pro filijs, vel hæ redibus eius vel pro ipsius progidi necessitate: quia tunc eius negotium geritur, & secundum rectam ratione de hoc contentari deberet.

¹² Ex supradictis patet cui restituendum sit, quando prohibetur dare, vel datio, sicut in omnibus spiritualibus prohibetur dare aliquod temporale pro spirituali, tunc est restituendum illi, in cuius iniuriam datum est: vt diximus. Si vero acceptio & non datio prohibetur vt in vsura, furto, & similibus, tunc fit restitutio illi, a quo acceptum est modo dict. Si autem prohibetur causa tantum dicitur turpe luctum: vt quod accipitur ex meretricio, vel alio actu illicito: quia leges nō

prohibent dare, nec accipere, sed tantum causam pro qua datur, ideo secus dum Thom. Ray. Innoc. & alios, non tenetur quis restituere de necessitate, nisi in huiusmodi interuenerit aliqua fraus, deceptio, vel illicita extorsio, vel si accipit ab eo, qui alienare nō potest: vt a filio familiars, vel religioso, & huiusmodi. Consulendum tamen est ei si non eget, vt det pauperibus, quod turpiter acquisiuit, in remissione suorum peccatorum, & hoc tene dicant quicquid velint quidam. Et causa dicitur prohibita, quando exerceens tale opus peccat, maxime mortaliter: vt faciendo que ad luxuriam pertinent, vel ad arte magicam, & huiusmodi prohibita a lege. Similiter de acquisitis per ludum, quod est peccatum mortale. Secus quando lex mandat restitutionem fieri, vel ludum prohibet: vt supra, ludus. §. 1. & 6. si lex non est abrogata per contrariam consuetudinem: secus si esset abrogata.

²⁰ Bona incerta, siue ex vsura, siue alio modo habita, restitutioni obnoxia sunt, secundum regulas datas, quando ad possunt inueniri domini, facta diligenti inquisitione, dantur pauperibus per illum qui habet talia bona vel secundum confessoris consiliu: quia iste casus non est reseruatus Episcopo, nec potest sibi de iure retineres secundum Doctor. supra, Casus §. 9. nisi questio ad iudicium deduceretur vt cum quis publice depradatus est ciuitatem, & ignoratur a quo accepit, tunc de consilio Episcopi, vel domini ciuitatis, fiat restitutio. Male ergo faciunt Episcopi reseruantes huiusmodi, maxime quando sunt in conscientia, quod si datis huiusmodi incertis pauperibus appareant domini talium bonorum, non amplius tenetur quis restituere: quia impleuit legem, faciendo, quod potuit. De inuentis, quomodo, & cui debeant dari supra, Inuentum §. 1. & 2. Casus infinitos emergentes his regulis solus, si bene aduertat.

²¹ TERTIO quid reddendum. Dico reddendum esse res, & damna. Nam si

K 5 res

res aliena existat, regulariter ipsa est restituenda, nisi aliquo casu occurrente: vt cum esset periculum alicuius scandalii, vel alicuius alterius rei, tunc ad arbitrium boni viri reddatur æquiualens. Similiter æquiualens reddatur quando res non extat, vel deteriorata est. Damna vero vite, membrorum sanitate, libertatis, honoris, fame, iurium, fructuum, damni emergentis, lucri cessantis, vel huiusmodi restituenda sunt in aliquibus bonis, loco ipsorum damnorum, meliori modo, quo fieri potest ad arbitrium boni hominis, & sic incurrentibus varijs casibus opus est magna prudentia in confessoribus, & maiore conscientia. Ex hoc multos casus potes soluere: vt quando mulier habet filium spurium, & maritus credit suum, ex quo eum pascit, & relinquit hæredem, quod non faceret, si non esse suum sciret, in quo casu si imminet periculum mulieri de vita, vel fama, vel de aliquo maiori malo, quam sit hoc bonum temporale, non tenetur hoc marito reuelare. *supra*, Adulterium. §. 6.

21 Q V I virginem eam seducendo deflorauit, promittens eam ducere in uxorem, si mulier non est inferioris conditionis, tenetur illam ducere, nisi aliam postmodum accepisset, quo casu tenetur eam dotare. Si autem apparuerunt signa deceptionis: quia videlicet vir erat multo melioris conditionis, propter quod non erat verisimile, quod eam ducere vellet, sed tantum violare, vel alia signa, per quæ ipsa potuit aduertere de dolo, non tenetur eam ducere, neque dotare, nisi violenter eam corrupisset, in foro conscientie: secundum Thom. 4. senten. d. 28. ar. 2. & Ver aliter non est tutus in conscientia. Quod si pater puellæ non vult eam sibi tradere, vel ipsa non vult illi nubere, dotauit illam nihilominus, & secundum leges alijis pœnis plectetur, instit. de public. iudic. §. 2. & §. sin autem. & Archi. Flor. 2. part. tit. 2. c. §. 3.

22 Q V A R T O, circa quantitatem restitutionis considerandum est, an quan-

titas rei, vel damni sit certa, vel incerta. Si primum, tantundem restitui debet, quantum oblatum fuit: vt si centum aureos accepi, & centum teneor restituere: vt iustitiz seruetur æqualitas. Si secundum, quia scilicet incertum est quantum debeatur restitui: vt communiter est in damnificatione, in iniurijs, lucri cessantibus, & huiusmodi, tunc tantum restituatur, quantum bonus, & prudens homo iudicabit, consideratis circumstantijs singularibus rei, temporis, loci, & personæ, & huiusmodi. Vnde qui furatus est mercatori centum ducatos, quibus lucrabatur vitæ, &c. non sufficit restituere centum, sed restituere cum hoc lucrû cessans, & damnum emergens: quia non solum non potuit lucrari, sed necesse fuit fundum vendere, in quo multum damnificatus est, & huiusmodi, ideo magna prudentia opus est in his iudicijs, & confessor non sic sicco pede pertransire debet.

24 E X hoc casus talis oritur, an scilicet possessor bonæ fidei teneatur tantam currat præscriptio, restituere etiam cum fructibus perceptis tempore, quo fuit in bona fide. Ad hoc relictis quorundam opinionibus dico hanc esse veritatem, quod possessor bonæ fidei, si antequam currat præscriptio, aduertit rem, quam possidet, non esse suam, secundum Thom. secunda secunde. q. 62. a. 3. & 4. & in text. c. grauius. de restit. spo. in conscientia tenetur restituere rem integraliter, & damna plenam resarcire, & fructus perceptos tempore bonæ fidei, deductis expensis factis gratia colligendorum, & quærendorum fructuum, & conseruandorum. Si autem ex sua negligentia non collegit fructus, quos, si fuisset sollicitus, collegisset, non tenetur restituere, cum fuerit in bona fide: secus si fuisset in mala fide. Et si alij dicant, quod non tenetur de fructibus cum fuerit possessor bonæ fidei, hoc tamen intelligitur in foro contentioso, & non animam. Idem dic de eo, qui non soluit legatum per multos annos, ex ignorantia, vel quia legatarius non petijt: nihilominus restituere fructus perceptos a tempore

pore aditæ hereditatis. supra, Legatum. §. 1. fructus. §. 2. & 3. supra, Præscriptio, vbi vide aliqua ad propositum.

¶ **QVINTO**, de loco vbi restitutio fieri debet, & dico, qd' si restitutio est necessaria fieri propter rem alienam, quã quis habet: vt in possessore bonæ fidei (de quo diximus) restitutio fieri debet, si res aliena habetur in loco vbi habetur. quia si in alio fieri loco deberet, ille qui nõ est in culpa dånũ reportaret. Si autem restitutio est necessaria fieri ex iniusta actione, vel propter furtum, vel vsuram, restituendum est, vbi actio iniusta fuit perpetrata: vt sic res, in pristinum statum restituatur, in quo inuēta est, tam res accepta, quã domini possessio, si tamen locus restitutioni congruit. Non enim congruit, vt latro, qui aliquem spoliavit in nemore, vadat illuc ad restituendũ: ideo quando locus non congruit, restituitur vbi est Dñs rei, seu ibi, quò dominus rem erat translaturus proptiam. Et breuiter taliter restituatur, quod dominus rei seruetur indemnis, sed grauetur occupator, qui semper fuit in mora.

¶ **SEXTO**, circa tempus restitutionis videtur, quod statim restituere teneatur, quia licet præceptum de restitutione videatur affirmatiuum, obligans non ad semper: tamẽ includit negatiuum, scilicet non tenere alienum, quod obligat etiam ad semper pro omni temporis differentia. Ideo tenetur quis statim restituere, Non tamen illud verbum, statim, est ita indiuisibile, quod oporteat surgere media nocte, & ire ad restituendum, sed debet intelligi, qd' statim quis debet esse paratus in animo, & depositus ad restituendum, quã citius commodẽ poterit. Quantum verò ad executionem tempore congruo reddere, seruatis debitis circumstantijs loci, temporis, & huiusmodi, debet. Vnde multa possunt excusare a restitutione fienda statim. & primò, voluntas domini rei, dantis dilationem: quia tunc nõ tenet amplius rem inuito domino, & hoc dico

etiam, quod posset sine damno suo restituere. Secundò, excusat rationalis ignorantia, siue iuris, siue facti. Tertio, excusat impotentia: quia tunc voluntariè non detinet alienum, imò paratus est in animo restituere quãdo aderit possibilitas, & non tenetur ad plus. Et dominus rei rationaliter de hoc deberet contentari.

¶ **QVANDO** autem quis dicatur verè impotens, ita vt excusetur à restitutione statim fienda, aduertendum est varias esse doctorum opiniones, quas referre longum esset, sed hanc credo esse veram, quã etiam sequitur Archi. Flor. & de mente S. Tho. & aliorum sanè intelligentium, pro qua sint hæ conclusiones. Prima conclusio, existens in extrema necessitate, & non habens nisi necessaria vitæ suæ, & suorum, nõ tenetur statim restituere, cuius rationem ponit Sco. 4. distin. 15. quia in extrema necessitate omnia sunt communia, nisi dominus rei sit in eodem articulo, quia tunc restituenda est res ei, quia est semper dominus. Tab. in §. 4. ibi dicit, quod quando ambo sunt in extrema necessitate, qui habet alienum, nõ tenetur restituere: quia tunc omnia sunt communia, & potior est conditio possidentis. sed primum videtur melius, quia vbi currunt de pari, potior debet esse conditio domini. Nota, quod qui in extrema necessitate accepit aliquod alio non existente in tali articulo, & illud consumpsit, nõquam tenetur restituere, etiam si ad pinguiorem fortunam venerit: quia non alienum in tali casu, sed commune accepit. Secus autem, si accepit antequã ad talem articulum extremæ necessitatis venerit.

¶ **SECUNDA** conclusio. Qui restituendo non posset viuere secundũ decentiam sui status, etiam quod dominus rei, qui nõ est in tali vel maiori necessitate, nolit dilationem dare, nõ tenetur statim restituere, quoniã in hoc casu deberet rationaliter dare dilationem secundũ iustitiam, ideo debitor nõ iniuste detinet alienum, & consequenter non peccat mortaliter si tamen

men

men si paratus restituere quando poterit, & ut possit, debet cauere ne faciat nisi expensas necessarias in victu, vestitu, & huiusmodi, aliter non posset rationabiliter excusari, quin alicuium restitueret.

29 TERTIA conclusio. Quando restitutio est in damnum corporis, vel animæ domini, si statim fiat, vel non debet fieri, nec creditor debet hoc rationabiliter velle, quia malum proprium velle.

30 QUARTA conclusio. Si restitutio statim facta redundat in danū contra bonum commune, non debet fieri: quia bonum commune præponitur particulari.

31 QUINTA conclusio. Si restitutio probabiliter est in damnum alicuius, vel famæ vel vitæ, vel animæ, vel si ex hoc imminet periculū de aliquo peccato mortali, ut furti, vel fornicationis, & huiusmodi, non debet fieri, nisi cessante tali periculo: quia hæc maiora sunt damna, quam non statim restituere rem alienam.

32 SEPTIMA conclusio. Si restitutio statim redundat in paruum commodū creditoris, & in magnum danū debitoris, ita quod oporteat eum vendere instrumenta artis suæ, qua viuit, vel aliud magnum danum, in quo casu creditor rationabiliter deberet dare dilationem, non tenetur. Si autem creditor esset in simili casu, tunc statim debet se incommodare, & restituere: quia nemo ut se commodet, debet alii incommodare, & in his casibus censetur impotens. Caietan. autem ibi, in summa dicit sic. Quomodo quis dicitur verè impotens ad statum restituendum, non solum constitutus in extrema necessitate, sed etiam constitutus in tali articulo, quod magnum danū propriorū bonorū incurreret, ex præsentis statim restitutione, quod quidē danum vitaret, ex dilatione non dānosa illi, cui scienda est restitutio. Nam impotēs etiam dicitur, qui vix potest. Vix autē posse, est posse cum magno sui dāno, & hoc intellige, quādo quis ex sola re aliena restituere tenetur, &

nō ex propria acceptione iniusta, quia tunc imputatur sibi, quia seipsum in tali dāno, & periculo posuit. Equum tamen esset, etiam in hoc dilationē facere, ad euitandum tantum danū.

34 NOTANter etiam dixi danū magnum propriorū, quia si magnum danum esset, quia debet restituere, & consequenter carere illis, vel carere magno lucro, quod ex eis proveniebat, non excusatur à statim restitutione, quia non est danum in proprijs, sed in nō esse uti alienis. Notanter etiam dixi ex dilatione non danosa illi scilicet creditoris, quia si esset danosa, oporteret vel statim reddere, vel illi seruare indemne. Dicitur etiam verè impotens pro tunc, quando non potest sine famæ suæ detrimento restituere, ut quia nō vult peccatum suum detegere, sed expectat personam idoneam, &c. Not. etiam, secundū Caiet. ibi, quod confessores non debent istos poenitentes absoluerē, antequam cum effectu restituant, si in alia confessione absoluti neglexerunt restituere: Et licet dicant, pater restituam, dicatur quod vadant ex quo sunt bene dispositi, & facta restitutione absoluent. Sic enim eorum salus procuratur. Si autem debitor non potest habere dilationem à creditore, qui non est in necessitate, & ipse debitor potest restituere, tunc sine magna incōmoditate, tamen non vult tunc restituere, paratus tamen restituere alia vice, quia credit se non teneri pro tunc, vel nō bene posse, ne recedat desperatus, potest absolui, si det cautionem, infra certum tempus, vel saltem promittat restituere. Sic enim etiam agitur negotiū creditoris: quia melius est aliquādo habere, quā nunquam. Quod si potest, & ipse in conscientia scit se posse, & nō vult, nullo modo est absoluendus, quia contractus non est. Et si non satisfacit sicut sacerdos imponit declarādo ipsum teneri, mortaliter peccat, nec sufficit dicere relinquam in testamento, cum potest per seipsum satisfacere nisi quādo creditor dilationem daret, vel ut melius creditoris satisfaceret, de quo rationabiliter

billiter debet esse contentus, quia hoc in eius bonum cedit.

35 S E P T I M O, quantum ad restitutionis ordinem pertinet, sciendum est, quod quando quis omnibus potest restituere, nō habet aliquem ordinem seruare, sed statim omnibus restituat. Si verō non potest omnibus satisfacere, prius certa quā incerta restituere debet, quia incerta absque damno alicuius singularis personæ omitti possunt, non autem certa. Vnde valde errant cōponentes cum prelatis ecclesiæ pro incertis, nisi pro certis prius satisfecerint, vel in totum, vel in partem, secundum quod possunt. Si tamen aliquod incertū in sua specie, de quo certum est, quod nunquā fuit certorum creditorū, vt puta calix, vel huiusmodi si primò hoc redderetur Christo, vel pauperibus, non fieret iniuria creditoribus, quia debitor nō tenetur de re aliena creditori satisfacere. Ideo huiusmodi incerta prius restitui possunt sine peccato.

36 I N T E R bona certa, aliena prius restitueda sunt quæ in propria specie exant, vt res depositæ, & per actionem iniustam raptæ, vel aliter alteri pertinentes, quia hæc bona, non sunt bona restituentis, cum dominium illorum nunquā fuerit in illum translatum, ideo res ipsæ ante omnia dominis restituendæ sunt. Idem dic de rebus emptis, vel possessis, si exant in propria specie, & non sunt solutæ, restituendæ sunt ei, cuius erant, quia adhuc restant ei obligatæ, licet dominium fuerit translatum, ideo cōparanda sunt tãquam bona non restituetis. Deinde facta diuisa restitutione, seruanda sunt statuta municipalia, si qua sunt circa restitutiones, & nō sunt iniusta, quod si nullū est, seruandū est ius ciuile, & si circa illud sint opiniones variæ, securior sequenda est. Confessor ergo si cautus, & si nescit, interrogare debet de statutis, consulere peritos de legibus, quæ si essent contra ius naturale, vt quod est certum deberi Antonio, datur Petto, non essent seruandæ.

37 V S U R A R I V S non habes tot bo-

na, vt possit satisfacere debitis licite cōtractis (vt exemptione possessionis, ex maritacione filiarū, vel huiusmodi) & vsuris, debet secundum legem naturalem prius restituere integrè debita licite contracta, si tamen adsint duæ conditiones. Prima, quod res vsurariæ nō extent in propria specie, vt sunt pignora per vsuram acquisita. Nam quia huiusmodi res alienæ sunt, debent prius restitui dominis reddendibus quod prius mutuo acceperat super illis pignoribus, & post restituere debita licitorum contractuum. Hoc patet ex supra dictis conclusionibus. Altera conditio est, nisi ex huiusmodi cōtractibus licitis sit, factus pauperior ad restituendum priores vsuras, vt contingit in promissione dotis, vel alijs similibus. Nam huiusmodi contractus superuenientes vsurarijs debitis, non debent impedire restitutionem vsurarum, quæ impeditur, cū id quod debet dari pro vsuris, daretur pro huiusmodi debitis contractis. Secus autem ex alijs contractibus, ex quibus non fit pauperior, sed magis ad restituendum vsuras potens, vt si soluat emptæ possessione non fit pauperior, quia remanet fundus, quo poterit vsuras redde-
re. Vide aliquid infra, *Vsura*, §. 39.

38 Q V A N D O autem id quod ablatum fuit, non est restituibile, secundum Thomam, supra, per æquivalens possibile recōpensetur. Quod si æquivalens non reperitur, vt in abscissione membrorum, honore, & huiusmodi, fiat restitutio qualis est possibilis ad arbitrium boni hominis, secundum Thomam, 4. sen. dist. 15. q. 1. a. 5. q. 1. ad. 2.

39 D E incertis dictum est supra, *vercasus*, §. 9. quomodo ad consilium cōfessoris debent restitui, qui si viderit debitorem esse in magna miseria, vel paupertate, poterit dispensare, vt sibi retineat, tanquam vni de pauperibus Christi, si tamen hoc expediat. Si autem crederet quod propter istam remissionem libentius iterum furaretur, nō expedit vt illi hæc misericordiam faciat, quia hoc esset mali occasionem præbere,

here, & ista intellige, quando sunt tantum in foro poenitentiae, secundum Pa. in e. cum sit. de iud. Ar. etiam in cap. 2. de testamentis. in 6. tenet restitutionem incertorum posse fieri per eum, qui tenetur restituere, vel per alium, de quo ipse prouidit, & allegat, e. cum tu. de usu. & c. tua. de testam. & multa alia. Ad d. c. cum sit. respondet, quod loquitur de iudaeo, qui erat suspectus de restitutione, maxime quae erat hien da inter Christianos. In foro autem exteriori procederet opinio Hostien. videlicet, quod esset casus Episcopalis, vt etiam dicit Panor. Concor. Thom. & Seo. dicentes quod det simpliciter pauperibus.

4° **O C C V L T A** ita cautè restituenda sunt, per se, vel alium fidelem, ne persona criminosa detegatur: quia fama eum sit bonum spirituale, praeponderat bonis corporalibus: sed vsurae publicae restituendae sunt secundum legem, iuxta cap. quanquam. de vsuris. Non enim sic perditur fama, sed magis recuperatur.

4¹ **A D** singularia nunc magis descendendo dicamus. Primo, de restitutione fame, quam necesse est restituere, cum maius bonum sit quam diuitiae. Si quis autem aliquem iuste infamauit secundum ordinem iuris, non tenetur famam restituere, quia nihil iniustum fecit. Si autem iniuste, & false diffamauit, debet restituere, dicendo se falsum dixisse. nec obstat, quod se infamabit, vel habebit verecundiam, quia cum damno alterius nemo debet sibi famam acquirere. Si autem verum dixit, tamen non debebat dicere (vt si peccatum occultum reuelauit) debet hoc modo restituere, dicendo se iniuste diffamasse tale, & quod male fecit talia dicendo. caueat tamen ne mentiatur, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona. Et si non potest famam restituere, debet aliter recompensare, secundum Tho. 4. sent. d. 15. & c. si res. 14. q. 6. debet etiam satisfacere damnum secutum ex tali infamatione, vt quando aliquis propter infamiam priuatus est aliquo officio sibi lucroso, vel non po-

tuit amplius habere solitas elemosinas, & huiusmodi, ad boni hominis arbitrium satisfiet. Eodem modo dicit de libellis famosis, cantilenis, & c. Et fiat restitutio vbi facta est infamatio publice, vel secrete, secundum quod processit infamatio. fallit tamen hoc quod dictum est. Primo, quando ex tali restitutione persona magis infamatur: vt quia homines non amplius recordantur de tali infamia, vel non erudent volenti restituere, sed magis scandalizabuntur. Et debet esse cautus in modo dicendi, ne tali modo dicat, quod magis scandalizaretur homines. Secundo quando restitutio fame non potest fieri sine periculo maioris mali, quam sit bonum fame secutum. Tertio quando dixit illi, qui poterat prodelle, vt superiori, vel alteri, vel dixit secundum ordinem iuris, vel correctioni fraternae, quae praecipit, vt dicatur ecclesiae, quando aliter non speratur correctio. Quarto si talia dicta non sunt de se infamatoria, vt sunt venialia, vel possunt in vtrancq. partem interpretari. Quinto si non affirmatiue, sed dubitatiue dixit. Sexto si dixit se auctore se tantum. Septimo, si alia via publicatum est. In praedictis non tenetur quis ad restitutionem fame: quia bono modo non potest hoc agere.

4² **Q V I** in iudicio infamauit aliquem secundum ordinem iuris, animo tantum malo, vt ex odio, si veritatem dixit, ad restitutionem non tenetur licet mortaliter peccauerit. Secus si falsum dixit. Si vero positus ad torturam infamauit aliquem dicendo falsum, mortaliter peccauit: quia propter poenitentiam in iudicio, quod est mortale: non tamen tenetur ad restitutionem fame secundum quosdam: quia hoc non facit sufficientem probationem, nec propter hoc ille contra quem dixit ob tormenta reputatur deterior (si tamen hoc sit verum) cum constet homines non tormenta multa falsa dicere. Secus autem esset si post torturam ratificaret falsum: quia e iam ultra peccatum teneretur ad restitutionem, & multo plus tenetur, si in tortu-

torturā falsum dixit. Melius infrā dicitur. §. 44.

43 **S**ocrates accusat, vel denuntiat Platonem iudici de furto verē perpetrato, & Plato interrogatus à iudice neget, & consequenter Socrates mendax appareat, ex quo apud astantes infamatur, & reputatur homo mendax, perniciosus, Plato tenetur confitendo veritatem restituere famam Socrati accusatori: secundum Caietan. ibi in summa. Secus si propter hoc non sequitur infamia. Si verò infamia dicitur verum secundum ordinem iuris (vt dictum est) non tenetur restituere, licet (vt dictum est) peccet, si ex malo animo facit, quem Deus videns punit.

44 **S**i quis de seipso propter tormenta falsum dixit, & consequenter se infamavit secundum ordinem iuris, mortaliter peccavit, & tenetur restituere, sibi famam reuocando, nec excusat eum timor tormentorum, vel mortis, sicut non excusant à negatione veritatis necessaria ad salutem. Ideò quia non minus tenetur detinere, & veri famam sui à se laxari, quam proximi, propterea non excusatur: secundum Caietan. ibi, in summa. licet Tab. ibi, §. 9. circa fin. oppositum dicere videatur, cuius dictum non teneo: quia lex Dei dicit magis hominē mori, quam peccato consentire. supra, *Deductio*. §. 4. supra, §. 42. videtur aliter dictum secundum aliorum opinionem, sed hoc verum est.

45 **V**xor filij, serui, & personæ, qui comedunt, & vestiuntur de bonis domini, nihil habentium nisi aliena: secundum Caietan. ibi supra, tenentur restituere, vt infrā, *Vsura*: §. 39. nisi quando sunt personæ utiliter gerentes negotium creditorum, vt puta dantes operam quòd dominus restituat, vel honorificantes tantum operibus suis bona domini, vt sic habilior ad restituendum, vel in extrema necessitate: in qua omnia sunt communia. Sed nunquid tales extra casus extremos mortaliter peccant vtendo sic re aliena? Respondeo quòd ille personæ,

quia quasi coactē vtuntur rebus alienis, possunt excusari à mortali, præsertim vxor, filij, & hi, qui in aliena sunt potestate, cum animo restituendi quando poterunt, & de hoc creditor debet rationabiliter contentari: quoniam si ipse in tali reperiretur casu, vellet sibi sic fieri ideò tales non videntur vt re aliena inuito animo secundum ordinem rationis. Si autem talis persona est sui iuris, tenetur potius mendicare, quam alienū accipere, nisi ex hoc maius malum immineret, vt diximus supra.

46 **M**ENDICANTES cū fictione paupertatis, vel infirmitatis, vel sanctitatis, hac intentione vt eleemosynas habeat, & lucentur quia fraudulenter fingunt, & sunt in dolo, tenentur restituere, non illis qui eleemosynas dederunt, sed alijs pauperibus, vel talibus personis, quibus qui fecerunt eleemosynam dederunt. Iam enim est acquisitum ius Christo pauperi, qui mercedē faciēti eleemosynam tribuit, nisi tales fingentes & ipsi sint pauperes. Si verò non sinxerunt propter lucrum, sed ob vanam gloriam, nō tenentur restituere, sed tantum deuotioni dantis eleemosynam satisfacere. Vide si placet In noc. in c. plerique, de im. ec.

47 **S**EMPRONIUS debet Titio centum aureos, & nolens soluere, dat hos vxori, vel alteri in deposito, hoc pacto, q. si vnquam emanauerit comminatoria contra ipsum Sempronium, & contra habentes de suo, quòd intēdit, vt illi C. aurei sint donati. Si postmodum emanet excommunicatio, habet centum aureos tenetur reuelare: secundum Ioan. de pla. quia talis donatio cum fuerit facta in fraudem creditoris, non tenet.

48 **A**NTONIUS existens Venetijs scribit Petro existenti Placentiæ, quòd Venetijs multo valet frumentum: Petrus credens his literis, mittit frumentum Venetijs, & reperiens literas esse falsas, multum damnificatur. In hoc casu tenetur Antonius de dāno: quia fuit in culpa malignosē falsum scribendo Petro: dedit enim sufficētem causam

iam

sam damni. Si autem huiusmodi litera non fuissent directæ ipsi Petro, sed alteri, & Petrus eas aperiendo legisset, & credens eis fuisset damnificatus, licet Antonius mortaliter peccasset, nõ tamen teneretur restituere damnum, sed imputetur ipsi Petro, qui temere credidit. Non enim Antonius dedit efficacem causam damni iniusti ipsi Petro.

4° SOCRATES soluit Ciceroni summam pecuniæ, credens esse verum creditorem, tenetur Cicero, qui non est verè creditor, restituere pecuniam Socrati: quia hoc ignorans fecit, si autem sciebat non esse creditorem, non tenetur restituere: quia ex quo scièter fecit videtur donasse, & sic non tenet alienum: quia ex præsumpta donatione factum est suum.

5° CIRCA impedièntes dat regulã. S. Thom. secunda secundæ, q. 62. ar. 2. quod impediens aliquem à consecutione cuiuscunque boni licitè, ad nihil tenetur: quia non agit contra iustitiã. Impediens verò iniuste à consecutione de facto eum, qui iam erat consecutus, tenetur ad æquale. Si verò propè erat ut assequeretur, ut quia erat verisimile ipsum assecuturum, tenetur ad arbitrium boni hominis: secundum quod ius magis, & minus quasi acquisitum illi videbatur.

6° IMPEDIENS aliquem ne præbendam consequatur intèdens honorem Dei, vel utilitatè ecclesiæ, ut detur digniori, non tenetur ad aliquid, quia iniustum non fecit: impediens verò iniuste, intendens nocumētum impedit propter odium, vel huiusmodi, si impedit ne detur digno antequã firmam sit, quod ei detur, ad arbitrium boni viri recompensare tenebitur, & non ad æquale: quia multipliciter poterat impediti. Si verò iam firmatum erat, & propter indebitam causam procurat quod reuocetur, idem est ac si debitam auferret, idè tenetur ad æquale: secundum tamen suam facultatem: secundum Thom. supra, & Sil. ibi, §. 12.

7° PAVLVS reliquit Titio in suo te-

stamento centum ducatos, Socrates precibus procurat hoc legatum relinquere filio suo, vel alteri, & minus digno, Paulus testator de facto mutat legatum, liberè tamen Socrates in nullo tenetur Titio: quia ei adhuc nullius fuerat acquisitum. Si verò sit religiosus, qui hoc modo legatum impediatur respectu matricis ecclesiæ, cum hoc sit prohibitum in cle. religiosi, de priui. mortaliter peccat: quia contrariet prohibitioni ecclesiæ, non tamè tenetur restituere, ut dicit Sil. vbi supra, §. 13. quia hoc non mandatur, nisi hoc faceret consulendo saluti testatoris, quia sic non peccaret: secus si ex odio, vel consulens sibi, vel monasterio, vel alteri: quia tunc peccat, licet restituere non teneatur: quia hoc nullum ius mandat.

8° IMPEDIENS aliquè ab officio suo, eo quod iuste exequitur, ut rullum ab opere, piscatorem piscatione, & huiusmodi, nisi hoc rationabiliter faciat, tenetur satisfacere ad arbitrium boni hominis. Idem de impedièntibus fructus agrorum cum bestijs, vel alijs modis indebitis damnificando, ut sit in venatione, & similibus, vel aliter contra iustitiã, vel non soluentes tempore debito cum possint, vel aliter indebitè damnificantes, ad restitutionem boni viri restituent. Impedièntes creditorem ne possit exigere à debitore modo debito quomodocunque, ut liberando illum de carcere, vel alio modo iniusto, tenentur creditori de toto debito: secundum Ioan. de Pla. quia tales sufficientem causam præbuerit damni. Unde concludit, quod damnum alteri iniuste inferentes, & maxime data opera, & dolose, tenentur, si damnum est certum, ad totum. Si incertum, ad arbitrium boni hominis. De monopolijs, supra, eodem titulo.

9° Si res aliena pereat in manu illius, qui est in mora, vel ex contractu, vel ex delicto, non tenetur de damno, si res æqualiter apud dominum erat peritura: si autem non erat peritura, vel antequã periret: potuisset dominus eam vendere, vel aliam habere utilitatem, tenetur

tenetur de dño. Vnde si natura merces alicuius, quas conuenerat ponere in meliori nau, posuit in deteriori, & ambæ perierunt per submersionem, licet peccauerit non seruando pactum, non tamen restitutioni est obnoxius: quia propter hoc in nullo est damnificatus. Ita enim æque perijissent in meliori. Secus est de eo, qui non restituit equū domino, & mortuus est: quia licet apud dominū fuisset etiam mortuus, potuisset tamen ante mortem illum vendere, vel aliam habere utilitatem. Conformiter Sil. ibi, Restitutio. 7. q. 5.

55 C E D E N S bonis suis cū nō possit soluere propter inopiam, si uenerit ad pinguiorē fortunā, tenetur soluere: quia per cessionē in conscientia non omnino liberatur, sed hoc ualeat ne possit incarcerari, vel cōueniri. Si uero fuit usurarius, qui cessit bonis: secundū gl. in ca. cū tu. de usuris, tenebitur ad restitutionē in integrū, nec habebitur respectus, ne egeat: secundū etiam Gem. in c. quāquam de usur. in 6. & hoc in ordiū usurariorū. Not. quāsdam regulas vniuersales pro restitutione.

56 P R I M A regula quādo restitutio nō potest fieri secūdu dānū datū, ut in corporis lēsiōe, uirginitatis ablatione, & huiusmodi, resarciatur dānū, vel per recompensationē pecunię, vel honoris, ad arbitrium boni uiri, licet per bona temporalia malē queant recompensari bona spiritualia.

57 S E C U N D A est, quando res malē ablata nō potest restitui, fiat restitutio in æquiualens (ut dictū est) si est possibile, vel in aliud iuxta posse.

58 T E R T I A regula, confessor semper habeat oculū mentis ad duas radices restitutionis, uidelicet ad acceptiōnem, & ad rem: uel enim accepit alienū, uel rem alienam, aut eius fructū habet, aut ex utroque tenetur. Vnde quando acceptio est iniusta, siue sit cōtra uoluntatem domini, ut in furto. siue secundū uoluntatem, sed dolose extortam, ut sunt extorsiones meretricum blanditijs factę, uel attractiones ad ludum. Huiusmodi enim consti-

tuunt dationem quasi inuolūtariam. In his autem & similibus tenetur quis restituere, quia non fuit merē libera datio. Eodem modo quando datio est libera, sed lege prohibita, ut in simonia, & sic recipiens per. usuram, uel propter timorem, uel vexationem indebitam, uel huiusmodi: quia huiusmodi dationes aliquo modo sunt coactę, debent restitui supra, Ludus. §. 5. Meretrix. §. 1.

59 A L I A radix est, quando acceptio terminatur ad iniustum. Si enim non terminatur ad iniustam, quamuis homo mortaliter peccet (ut meretrix) nō tamen tenetur restituere, sicut qui reuocat legatum factum alicui, uel impedit ex odio ne fiat, non tenetur restituere: quia nulli iniustitiam fecit, cū nulli esset acquisitum ius, licet peccauerit. Terminantur autem ad iniustum, cū fraudulenter accipitur alienum. De inuentis dictum est supra, Inuenta, per totum, nec amplius repetendum est.

60 Q U I R E propria depositam apud aliquem furtiue accipit, si depositarius ex hoc grauatur in aliquo, debet restituere, cum depositarius teneatur depositum restituere, uel se inculpabilē ostendere, & si nō uult restituere, saltem reuelat, ut depositari ex hoc amplius grauari non possit: tali tamen modo, ne maius malū ex tali reuelatione ori possit. Si uero rem suam ab alio iniuste detentam furetur, peccat quidem exponens se periculo alicuius scandali, non tamen tenetur restituere, quia nō grauat illum. Ratio autem peccati (ultra eam, quam diximus) est, quia agit contra iustitiam publicam ius sibi ministrans, cum possit secundum ordinem iustitię rem suam reuocare. Si autem non potest secundum iuris ordinem reuocare, ut quia est pauper, uel non potest probare, & huiusmodi, & non est periculū de scandalo, non peccat, quia alienū non accipit. Debet tamen esse certus de debito, & quod nō plus capiat: quia si esset dubius, non posset hanc compensationē facere: secundum Arch. Flor. par. titul. 1. §. 8. Tho.

Tho. secunda secunda. q. 66. Cauet quisque ne conscientiam nimis latam sibi faciat, cum amor proprius sapere iudicium peruerat. Quomodo autem possit sacerdos satisfacere vel non pluribus cum vna missa, supra, Missa. §. 33. Et Tab. ibi circa fin. multi alij possunt oriri casus, quos praedictis regulis facilius quis soluere poterit. De damnificationibus proximis per animalia, & mutantibus, per capturam leporum, & huiusmodi, & venatoribus: vide Sil. ibi. §. 2. 3. & 4.

R I X A.

R I X A filia irae importat contradictionem in factis, quando ex ira aliqui se inuicem percutiunt, non ex auctoritate publica, sed ex voluntate inordinata: & ex suo genere peccatum mortale est, in eo, qui iniuste alterum aggreditur, quia nocuum proximo contra charitatem infert. In eo autem qui se defendit, animo repellendi illatam iniuriam cum debita moderatione, peccatum non est: secus si cum animo vindictae, vel odij, vel excedit in moderamine, quia tunc peccatum mortale, vel veniale est, secundum quantitatem odij, vel excessus. Primi enim communiter veniales sunt, & impetite facti, ut saepe diximus. De hoc Tho. secunda secunda. q. 51. a. 1. supra, ver. primi motus.

SACERDOS.

¹ SACERDOTIS nomine in materia fauorabili non tantum presbyteri veniunt, sed etiam diaconi, & subdiaconi. ar. c. 1. §. 5. sed in materia odiosa veniunt tantum presbyteri. ar. c. si quisq; de coha. cle. & mul. vbi Pa. hoc no.

² SACERDOS parochialis potest ministrare sacramenta peregrinis, & hospitibus consuetibus ad suam ecclesiam: secundum Pa. c. 1. de cel. miss. & morientes sine electione sepulturae, ibidem sepeliuntur, & si alibi elegerint, debet ei quarta funeralis. Quomodo debet visitare infirmos, & multa alia facere: vide Pa. in d. c. 1. de celeb. miss. & stare ieiunus vsque ad horam celebrandi congruam.

³ QVICVICID sacerdos ligat, &

soluit in terra iuste, & clauem non errante, ligatur per approbationem in caelis. n. q. 3. c. tunc vera.

⁴ SACERDOS existens in peccato mortali exequendo officium suum, mortaliter agit. 1. §. 9. 6. c. vlt. & d. 68. c. 1. & vt dicit Sil. ver. sacerdos. §. 6.

⁵ SACERDOS, vbi poenitens de aliquo est dubius, non debet illud asserere esse mortale, nisi sit certus, ne imponat ei laqueum, nec tenetur de singulis determinare ante dictis, vtrum sint mortalia, vel venalia, quando non sunt clara. d. Arch. Flo. de his autem, quae sunt clara, secundum opinionem doct. debet determinare. Quomodo autem debet celebrare, sup. Missa. per to.

⁶ QUANDO sacerdos vult sumere eucharistiam, vt quia infirmus, vel a celebratione impeditus, stola circa colulum, sicut quando celebrat debet habere. c. ecclesiastica. d. 23. hoc tamen intelligitur quando celebrat profertur dicit Sil. ibi. §. 4. quia extra celebrationem hoc non obseruatur. Vnde multi (si hoc esset verum) essent excommunicati, communicantes sine tali stola. Attendenda est consuetudo. Fratres enim praedicatorum sine stola in die caenae communionem recipiunt.

SACRAMENTA.

¹ SACRAMENTA sunt septem, videlicet Baptismus, ordo, confirmatio, poenitentia, communio, matrimonium, & extrema unctio. Tria prima impediunt characterem, ideo non debent negari, etiam si mortuus homo resurgeret, quia character indelebilis est: alia quatuor possunt iterari. De his Tho. 4. sent. d. 2. q. 1. & c. licite. 3. 2. q. 7. & 1. q. 1. c. quod quidam.

² SACRAMENTA non debent conferri peccatoribus publicis. c. illud. d. 95. sed propter peccata occulta non sunt neganda in publico, supra, Communio. §. 13.

³ RECIPIENTS quodcumque sacramentum in mortali, etiam occulto, mortaliter peccat. c. multi. d. 40. Sed non dicitur esse in mortali, qui contritus est. Aliqui dicunt, quod in sacramento poenitentiae & extremae unctionis sufficit

attit-